

Herczeg Ákos

Ének énekeSzálínger Balázs, *M1/M7*, Budapest, Magvető, 2009.

Szálínger Balázs alighanem azon költők sorát gazdagítja, akik számára a legkevésbé sem jelent fejtörést az én versbeli megjelenítésének mikéntjét érintő, recepcióesztétikailag releváns, líraelméletileg pedig (kortárs költészet esetén, meglehet, a korábbiakhoz képest is) kitüntetett diszkurzív pozíciójú dilemma. Az erdélyi Előretölt Helyőrség nyomdokait követve költői alakmások stílusparódiáin edződött szerző – pályakezdőként semmiképp sem lebecsülendő – elsőkötetes teljesítménye (*Kievezni a vajból*, Előretölt Helyőrség, Kolozsvár, 1999), majd a századforduló nyelvi-retorikai esz-köztárat invenciózusan játékba hozó *Első pesti vérkabaré* (Árkád-Palatinus, 2002) nem kevésbé játékos, ámde korántsem szokványos identitáskijelölő technikája, valamint nem utolsósorban műfajilag kissé anakronisztikusan csengő verses epikai kísérletek után sem jön zavarba (ellentétben olykor az olvasóval) az anyanyelvi költészet manapság ritkábban látható gesztusainak imitációja során. Az *M1/M7* a legutóbbi verseskötve óta eltelt idő lírai szövegeinek gondosan szerkesztett panorámáját nyújtja, és miként minden válogatáskötet, kétségkívül reprezentatív funkciót is betölt; versbeszélője magától értetődő természetességgel szóródik szét nehezen megszámlálható szerepek sokasága között, változatos, ugyanakkor meglehetősen szétartó kompozíciót hozva létre. Anélkül persze, hogy bármiféle konzekvencia komolyan vehető elvárásként fogalmazódna meg egy több év terméséből szelektált verseskötet esetén, továbbá anélkül, hogy a nagyrészt dátum nélkül szereplő versek alapján felmerülhetne a már kezdetekkor nagy ígéretként aposztrofált Szálínger egyfajta költői fejlődéstörténet-rekonstrukciójának a gondolata, annak tétjével mindenképp számolnia kell e rendkívül heterogén (és színvonalát tekintve is igencsak vegyes) szövegegyüttesnek, hogy a kritika alighanem ennek alapján igyekszik majd „nagykorúsítani” a költőt, kijelölve a helyét – mérlegelve egyúttal költészetének jelentőségét – a paradigma-követők vagy paradigmaalkotók táborában.

Utóbbi szempontot tekintve a kötet három cik-

lusa (*Sport*, *Szőlőszínház*, *Nemo plus iuris*) közül az első tűnik, ha nem is a legsikerültebbnek, de a kortárs költői trendek gazdagítását illetően a leginkább figyelemreméltó vállalkozásnak. Legkétsőbb *A százegyedik év* (Magvető, 2008) című verses regényben íródott „lírai pamfletje” óta tudjuk, hogy Szálínger Balázs nincs híján sem a műfaji innovációra, sem a jellemzően 19. századi műforma tematikus, aktuálpolitikai irányvonalú, de nyíltan nem aktualizáló megújítására való hajlamnak. Újrakos városrész „esendő” politikai miliójének (uniós támogatások „eltüntetése”, stagnáló fejlesztések, a közvélemény félreinformálása, mit sem tudó „bábjátékosok” szerepeltetése stb.) szellemes, maliciózus, ugyanakkor inkább formailag, mintsem irodalmi-közéleti háttérét tekintve eredeti műve (erről lásd Szegő János, *Litera*, 2008. aug. 15.) után ismételtén a szerző egyik interjújában saját maga meghatározta „közérzeti” (ha egyáltalán szétválaszthatóak az érintett jelenségek, anynyiban talán kevésbé politikai jellegű) költészet művelésére tesz kísérletet. Az első hallásra megdöbbentő, a Budaörs alatt összefutó autópályák csomópontjáról elnevezett kötet cím sem éppen az önfeladott autózás hétköznapi örömeit vetíti előre. Ahogy a nem kevés ironikus pátosszal kevert bevezető versből megtudható, kulturális és földrajzi értelemben elválasztott kelet-nyugat, metaforikusan pedig a ki tudja, milyen múlt, de az összetéveszthetetlenül mai „hangzavar és „füst” jellemezte „többségi ének” fut ezen az „öt kilométeren” össze, amelyet nem mellesleg a versbeszélő az otthonaként nevez meg. „*A bécsi büszkeség s az önként alávetettek / Kényelmessége itt szálazódik egygyé / Budaörs alatt, s nekem ez az öt kilométer / A hazám [...]*” Egymástól távoli korjellemezők motivikus összevillantása („*ez a száguldás / korszerű palotásom; a benzinkutak / Hálás lóváltói a kornak, és a benzinkutas / egy senki.*”), kiegészülve korábbi alkotókra, művekre történő allúziókkal, kétségkívül a vers és az egész kötet legmeggyőzőbb költői leleménye, ami ebben az esetben ironikus színben engedi látni az egyéni és a közösségi narratívát egyszerre felmutató, leginkább a romantikára jellemző beszédmodot, elkerülve a dagályosnak ható anakronizmus kellemetlen olvasói benyomását.

Mindenesetre annyi sejthető a központi metaforát, vagyis a kötet fő csapásirányát szituáló vers

alapján, hogy az utóbbi évtizedekre funkcióvesztetté váló, szemmel láthatóan stagnáló képviselési költészet (vö. Lapis József, *Enyhe mámor*, Alföld, 2009/12.) egyfajta meghosszabbításaként értékelhetjük Szálínger Balázs legújabb kötetének némely szövegét. Hogy mennyire elevenbe vágó a téma, egyszersmind milyen érzékeny a költészetben tabuizálódott retorika iránti befogadói percepció, azt a viszonylag nagy számú kritika nagyjából széles spektrumú reakciói is jól mutatják. Bizonyos, hogy a vígeposz műfajának némileg váratlan „leporolása” (*Zalai passió*, Előretolt Helyőrség, Kolozsvár, 2000), *A sík* (Ulpíus-ház, 2005) című, talán túlzott költői ambíciókról árulkodó, a 21. századi olvasói kultúrát tekintve kissé légüres térbe érkező hexameteres emberiségkölteménye nem hagy kétséget afelől, hogy Szálínger művészetét aligha lehet a konvenciókövetés vádjával illetni, ami amellett, hogy jótékonyan hat a kötetek körüli felhajtás (és a költői imázs kiépülése) szempontjából, esetenként vissza is üthet (az említett, leginkább Vörösmarty és Madách munkáit idéző sajátos teremtményszerű kevés kivételtől eltekintve meglehetősen kedvezőtlen fogadtatásban részesült). Az *M1/M7* eddigi recepciója is, meglehet, sokkal többet árul el a „nyíltan” (?) politikai célzásokra ragadtatott költemények olvasatában a közéleti témákat esetenként közvetlenebb utalások révén kifejtő, nevezzük továbbra is így: „közérzeti” líra műfaji kódolása tekintetében, mint a Szálínger-versek tényleges sikerültőségét illetően. Még ha a már-már evidenciaként kezelt metaforizáció kötősebe bújtatott rendszerellenesség (lásd Bedecs László recenzióját, *ÉS*, 2010. január 22.) kissé elkapkodott revelációnak tűnik is, függetlenül ettől a konkrét esettől, látható, hogy (megkockáztatható, választási évben még inkább) a társadalmi kérdések iránt fogékony költészet mennyire kiszolgáltatott némely elfogult, nem pusztán esztétikai elveket követő olvasatoknak, ami pedig éppenséggel a közéleti líra megszólaltathatóságának kételyeit implikálhatja.

A kötetet és a róla szóló írásokat olvasva felmerül a gyanú, hogy jelenleg mintha sem a kritika, sem Szálínger Balázs nem látná pontosan, hogyan is kellene az újságírás és a költészet nagyon különböző mediális érintettségét összhangba hozni, és továbbá mit lehet erről a törekvésről mondani.

Annyi bizonyosnak tűnik, hogy ha a versbeszélő kellő iróniával nem ellensúlyozza a téma komolyságát, mint például a *Turizmus* esetén, úgy az esetünkben végeredményül kapott, a késő romantika emlékezetét magán viselő szájbarágós, a honi erkölcsi fertő, illetve a „máshol mennyivel jobb” közhelyéről némiképp didaktikus végkicsengésű véleményt formáló mű hatása alighanem elmarad a várttól. „Ha elhagynám ezt a medencét, / Aminek alján meggyűlt a szemét, / S megnézném, hogy a szélfúttá tájon / Hogy gombolyítja életét // Egy másik istenverte nép, // Vinnék balsorsot mutatóba, / Hogy szánjanak, az minekünk kell [...]” Holott esetenként meggyőzően képes a szerző egymástól (időben és térben) távoli jelenségeket összehasonlítani, amikor éppen nem gyűri maga alá a felvázolt helyzet komolysága a vélhetően intencionált ironikus perspektívát. Noha a szakirodalom előtt már nem ismeretlen a foci-metaforika széleskörű irodalmi kiaknázhatósága (vö. Fodor Péter, *Térfélcseré*, Kijárat Kiadó, 2009), számomra mégiscsak az *M1/M7* egyik legemlékezetesebb darabja volt a *Sport* című vers, ahol a reformkori közelet és irodalom nagyjai „állnak össze” egy focimeccs erejéig. A labdarúgás külön (nyelvi) univerzuma és ismert történelmi személyiségek tudott vagy éppen (az idegen szituációból adódóan) fikcionált jellemzőinek találkozása, annak leleménye, hogy Széchenyi, Deák, Wesselényi, Táncsics, Kossuth és Petőfi habitusukat, alkatukat tekintve hol állták volna meg a helyüket a pályán, ha lett volna rá mód, hatását tekintve egészen a vers végéig kitart. Mindez nagyban köszönhető annak, hogy az alkaiozi strófában íródott, Berzsenyi híres versére tematikailag is alludáló, a múlt-jelen értékszembesítő magatartását ekképp ironikusan idéző vers pontosan a magyar foci történelmi emlékezetét a mai napig uraló narratívához, az ominózus elvesztett berni döntőhöz is kapcsolódik, összeolvasva a nemzeti dicsőség örök ígéretként felfogható Aranycsapat az idők során jelképesse vált bukásának bevett magyarázatát az értékvesztés néhol dühös, néhol elégikus (egy helyen az akkori nyelvi állapotra is utaló), leginkább Kölcsey és Berzsenyi által képviselt reformkori hazafias lírai diskurzussal. „Milyen felállás fülhat a porba itt! / Milyen varázslat lett itt tavasztalan! / Nyilván hazudtak, összefogtak, / Nyilván csaltak a

jobb- s nagyobbak. // Időt is húztak. *Rosz vacsorát kapánk.* / Vagy nem értettük, mit jelez ez meg az [...] (E vers sikerültsége a hagyományhoz való összetett kapcsolódás mellett kétségkívül az ironia irányának kérdésességében áll, minthogy „nem fejthető fel: Berzsenyi ódáját, a történelmi események alakulását vagy a jelen vers világát-beszélőjét illeti-e.” Lásd Hász-Fehér Katalin, *Szólamok összjátéka*, Revizor, 2010. 01. 01.)

Korábbi köteteinek ismeretében elmondható, hogy Szálinger Balázs alkotását eddig a vallomasság meglehetősen távol állt. Az *M1/M7* funkcióját tekintve egyszersmind bevalottan egy költői korszak lezárása, és mint ilyen, talán nem meglepő, ha alkalmanként a hagyományosnak tekintett énlírához is közel kerül. Mindezt megerősítheti, hogy a kezdővers után egyébként említés nélkül maradt, ennyiben lényegén nyitva hagyott autópálya-metaforika az átmenetiség, egyfajta köztesség, az utak találkozása stb. értelmében legalább annyira vonatkoztatható a költői pálya személyes érintettségére (melyet a kötet heterogenitása is alátámaszthat), mint a korábban említett közösségi korérzületre (a kettő közt oszcilláló olvasói tapasztalatról lásd Kardeván Lapis Gergely, *Kilométerhiány*, Litera, 2010. március 21.). Akár egy újfajta költői kibontakozás mérföldköveivé válhatnak utóbb a bensőségességet sajátos humorral ütköztető *Hogy nem lát-lak természetes fényben* és a *Centrál*, továbbá a kutyá és az ember fenytésre épülő kapcsolatát megfordított perspektívával példázattá emelő *Egy kutya mondja*, vagy éppen az erkölcsi törvényt sértő testi kapcsolatban ott rejlő implicit istenkeresés (kissé erőltetett) képzettársítását, illetve a bűn versbeszélői részről komolyan veendő apológiáját példázó *Két katolikus* című vers. Az időmértékes lüktetés és a hozzá illő emelkedett tematika (régibarátok, szülőváros) – a hagyományos költői gyakorlat szerint – előírászerű összetartozását találó önironiával csak alkalmanként kizökkentő („Hűlni hagyott szeretettel vittünk máshova, Keszthely / S letünk, nem kevesen: sztárok – műfüvesen”) versek, mint a *Férfibúcsú* és az iménti részlettel demonstrált *Város a mólón* nem pusztán „ujgyakorlatok”, hanem szerves részei ennek a formailag és retorikailag is változatos kötetnek. A sokszínűség – miként a recenziók zöme említi is, lásd például Vári György, Magyar Narancs, XXI. évf. 51–52. – a vers-

beli megszólaló kilétének pregnáns variálásából, állandó cserélődéséből adódik elsőként. Noha pályakezdő kötetéhez képest kevésbé látszik dominánsnak a korábbi jelentős alkotók árca mögé történő elrejtőzés, még mindig gyakran találkozhatunk „valahonnan ismerős” szólamokkal, főként konkrét versek szövegszerű vagy tematikai, modalitásbeli megidézése, alig érezhető újrajátszása révén (ilyen például Szabó Lőrinc *Semmiért egészen* című, jellegzetesen arrogáns szerelmi beszédre rájátszó *Közétek dobva búcsúzó* vagy Kosztolányi *Ének a semmiről* című versének részletét előhívó kezdővers-részlet: „Akit kellett, azt mind eltapostam, / Amire tellett, fölépíttem”). Az *M1/M7* az egymástól időben távoli megszólalásmódok, költői hagyományok különbségét nem annyira irodalmi emlékezetünk egy-egy momentumának parodisztikus felidézése által biztosítja, mint inkább az alanyi beszédhelyzet (nálunk egészen Tandoriig nagyjából megkérdőjelezetlen, utána azonban „agyonproblematizált”) jelentőségének revidálása. Az *Album* című, száraz római jogi paragrafusok költői továbbgondolásának némileg túlfuttatott, tizenkét darabból álló ötlete nem pusztán a szerző kifogyhatatlan (noha némelykor üresben járó) versfaragói fegyvertáráról győz meg bennünket, hanem világossá teszi a kötet (s Szálinger Balázs költészetének) fő törekvését: a világ költői szemlélésének, átlényegítésének programszerű kidolgozását. Szálinger ösztönös könnyedséggel, egyúttal figyelemre méltó nyelvi ötletességgel, variabilitással lakja be a saját maga építette, számolatlan megszemélyesítendő szereppel kecsegtető versvilágot. Erről árulkodik a kötetben elfoglalt helye miatt is központi, tipográfiailag kiemelt remek vers, a *Mint börtönkonyha képzett csillagásza*: „Mint börtönkonyha képzett csillagásza, / Lassan lebomlok más szerepbe zárva. / Eget képzelve hajlított kanálon / A sorsom csillagképeit bejárom [...]”. Az én különféle alakmásokba történő, játékosan komoly kivetítése egyértelműen a századfordulón fiatalon elhunyt „jurátus poéta” költői „feltámasztása” során a legsikeresebb. A *Téglás Gábor 1878–1906* látszólag egyértelmű alaphelyzetének (egyfajta megemlékezés, kései nekrológ a költő sírja előtt) értelmezését a hat évvel kitolt halálozási dátum zavarja össze (e korántsem mellékes filológiai észrevétel Hász-Fehér Katalin érdeme), annál is inkább, minthogy Tég-

lás Gábor éveinek száma (a vers keltezése szerint) így éppen a szerző akkori életkorával esik egybe, felerősíthetővé téve megszólító és megszólított, élő és elhunyt pozícióját (ami továbbá Szálanger Balázs „juratusi” múltjával, mintegy életrajzi adatokkal is meg támogatható). „S belátom én is, kinek a versét írod: / Hamis jöttmentek sámlija a sírod [...] És nézd csak, én se magadért szeretlek: / Saját szobromat porol gatom benned.” A *Nemo plus iuris* ciklus verseinek beszélője a figyelmes és következetes olvasó előtt ek képp nyitva marad, miképp a kötet egészét tekintetbe véve érzésem szerint az is, hogy vajon mást is viszünk-e végül magunkkal (néhány esetben kétségkívül emlékeztető) elszáradt arcjáteken kívül, a gázra lépve Budaörs alatt.

Oszlászki Éva

Érted, hogy mondd?

Nyelvész Józsi, *Szlenblog. Ha érted, hogy mondd?*, Budapest, Silenos Kiadó, 2009

2006 februárjában indult útjára az interneten Nyelvész Józsi Szlenblog.hu oldala,¹ melynek népszerűségét két tényező is jól megvilágítja. Az egyik, hogy 2009-ben *Goldenblog*-díjazott lett a kulturális blogok kategóriájában,² a másik pedig az, hogy a szlenblog szavainak felhasználásával elkészült az első magyar szlengopera is, amelyet a budapesti *Placcc fesztivál* keretében mutattak be nagy sikerrel.³

A szűk négy év alatt összegyűlt, az oldalra felkerült szlengszavakat, és a hozzájuk kapcsolható példamondatokat betűrendben, szótárszerűen jelentette meg a Silenos Kiadó 2009 végén.⁴

A kötet szerkezetileg a hagyományos szótárakat idézi annyiban, hogy a szócikkek alfabetikus sorrendben követik egymást, továbbá a rövid meghatározás mellett a szavak lehetséges előfordulását bemutató példamondatokat is találhatunk. A példamondatoknak köszönhetően azonban valamilyen el is távolodik a szótár műfajától annyiban, hogy az ezekben fellelhető, nyelvészetiileg redundáns visszatérő szereplők és helyszínek révén egyfajta kerettörténet lehetősége is megteremtődik. Nyelvészeti szakkönyv szempontjából ugyancsak különös, hogy a kötet legvégén a már megismert „főszereplők” (természetesen a szótár szlengszavaival megfogalmazott) életrajzát is olvashatjuk, a

könyv irodalmi teljesítményét és nyelvészetiileg releváns hozadékát együttesen mutatva fel, mintegy jelezve, hogy ezúttal nem egy megszokott tudományos munkával van dolgunk.

A kiadói fülszöveg szerint a „Szlenblog szociológiai teljesítmény. A kor leírása [...] alulnézetből”, továbbá olvassuk, hogy a „Szlenblog irodalmi teljesítmény”, és a „Szlenblog nyelvészeti teljesítmény. Odafigyelés, gyűjtés, szelektálás eredményeként” született. Utóbbi kijelentést a kötet első pillantásra teljesíti is, hiszen amellett, hogy az előszó megírását egy országosan ismert nyelvész, Balázs Géza vállalta, igazolva a könyv nyelvtudományi érdekelttségét, már maga a szótárak felépítésére hagyományosan jellemző szerkezet (az egyes szócikkek alfabetikus elrendezésűek, címszóból, rövid szómagyarázatból és példamondatokból, esetleg párbeszédekből állnak) is a nyelvészeti munkákkal szemben támasztott elvárásainkat erősítheti meg. Nem utolsósorban pedig a szerző saját magát a meglehet, ironikus, ám legalábbis beszédes *Nyelvész Józsi* álnévvel illeti (érdemes megemlíteni, hogy a megjelenést követő néhány hónapban megőrzött arctalanságot nemrégiben önként leleplező szerzőről kiderült, hogy Nebehaj Viktor a valódi neve).⁵

A szleng fogalmát a szerző a következő módon adja meg a blogon: „*Mi a szleng?* A szlenget különböző nyelvészek másképpen határozzák meg. A Szlenblogon közzétett szleng attól szleng, hogy Nyelvész Józsi annak gondolja.”⁶

A válogatási elv önkényes, tudományosan megalapozatlan kijelölésével nem pusztán a külföldi papír alapú és online szlenggyűjteményektől határolja el magát, ezzel tulajdonképpen a nyelvészet határait is saját szabályai szerint jelöli ki, egyéni nyelvét, nyelvhasználatát tekintve mérvadónak, mégpedig úgy, hogy a tudomány álláspontját a saját szubjektív megérzéseivel váltja fel. A nyelvészet mint tudományos diszciplína elfogadott álláspontját, kutatási módszertanát szubjektív megérzésekkel helyettesíteni kétségkívül ironikus gesztus, amivel (jelen esetben) nem mást, mint a tudományos szlengkutatás relevanciáját kérdőjelezi meg, azt a látszatot keltve, hogy végül is bárki válhat „avatott” nyelvészé, amennyiben képes egyéni módon értelmezni a diszciplína szabályait. Kérdéses azonban, hogy ebben az esetben mennyiben lehet a mun-